

ВОЕННОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО В ИНТЕРЕС НА ПОСТИГАНЕТО НА ЦЕЛИТЕ НА ВЪНШНАТА ПОЛИТИКА. ПРИМЕРЪТ ГЪРЦИЯ – ИЗРАЕЛ

полковник д-р Петър Петров

Министерство на отбраната на Република България

Резюме: В статията се проследява паралелно развитието на политическите и военните връзки между Република Гърция и Израел като пример за ефективно използване на военното сътрудничество в интерес на постигането на целите на външната политика.

Ключови думи: Гърция; Израел; Източно Средиземно-море; международни отношения; военно сътрудничество

Международните отношения се използват като ефективен инструмент за влияние върху стратегическата среда. Държавите, които са геополитически лидери, отдават съществено значение на взаимно допълващото се прилагане на всички възможности в тази област. Една от тези възможности е международното военно сътрудничество (МВС). Неговите основни задачи, от една страна, са да осигури международна подкрепа за реализирането на националната политика за сигурност и отбрана, а от друга – да подпомогне осъществяването на целите на външната политика.

Взаимовръзката между целите на външната политика и военното сътрудничество е ясно осъзната от повечето държави. За САЩ сътрудничест-

вото в областта на сигурността осигурява начини и средства за подпомагане на изпълнението на целите на националната сигурност и външната политика¹. В Обединеното Кралство се приема, че международното отбранително ангажиране използва отбранителните възможности, експертиза и репутация за оказване на положително влияние, базирано на прилагане на мека сила в подкрепа на правителствените стратегии. Сред неговите пет стратегически цели е изграждането и поддържането на достъп и влияние, които да позволят на Великобритания да оказва въздействие на партньорите и международните организации в подкрепа на националните си ценности и интереси². Китай провежда военно сътрудничество в контекста на цялостната си дипломатическа стратегия, в интерес на националната си сигурност и за да осигури благоприятно за страната развитие на международната обстановка (Yasuhiro 2006).

В Република Гърция функционира добре структурирана система, осигуряваща синергично взаимодействие между Министерството на националната отбрана и Министерството на външните работи в интерес на изпълнението на националните външнополитически приоритети. Като пример за такова взаимодействие може да бъде посочена институцията на дипломатическия кабинет, начело с дипломатически съветник към министъра на националната отбрана. Неговата основна функция е да подготвя министъра за международните му изяви в съответствие с официалните външнополитически позиции на страната. Дипломатическият съветник с ранг „посланик“ е дългогодишен дипломат, най-често в края на кариерата си. Той присъства на всички международни изяви и двустранни или многостранни срещи на министъра.

Външната политика на Република Гърция се отличава с целенасоченост и постоянство на приоритетите, обикновено неподвластни на текущата политическа конюнктура. Изключение от това правило са отношенията между Гърция и Израел, които претърпяват драматична трансформация. От единствената европейски държава членка на ООН, която гласува против създаването на Израел през 1947 г.³, през ХХI в. Гърция се превръща в един от основните стратегически съюзници на еврейската държава. В този процес МВС неотклонно следва политическите отношения и пълноценно се използва в подкрепа на изпълнението на външнополитическите цели на страната.

1948 – 1989 г.

На 14 май 1948 г. Националният еврейски съвет одобрява Декларацията за създаването на държавата Израел. Още същия ден САЩ де факто

признават новата държава. Почти година по-късно, на 11 май 1949 г. Израел става 59-ата страна член на ООН, като дотогава нейната независимост е призната от общо 54 държави.

Кралство Гърция признава независимостта на Израел де факто на 15 март 1949 г. Повече от 40 години обаче отнема признаването на еврейската държава де юре. Основните причини за това са проарабската позиция на Гърция, обусловена от наличието на голяма диаспора в тези държави (особено в Египет) и енергийната зависимост на страната от петролните находища там. На по-късен етап от съществена важност за Гърция е запазването на подкрепата на арабските страни в ООН за нейната позицията по т.нар. Кипърски въпрос. Не без значение са и партньорските отношения на Израел с Турция.

Идването на власт на военната хунта в Гърция през 1967 г. и водената от нея подчертано проамериканска външна политика създава предпоставки за разведряване на гръцко-израелските отношения. Тогава за първи път се осъществява военно сътрудничество с участието на Гърция в интерес на държавата Израел. Във връзка с т. нар. Шестдневна война (5 – 10 юни 1967 г.) правителството на Константинос Колиас дава разрешение Шести американски флот да използва пристанищата на остров Крит с цел да се намеси при необходимост в полза на Израел, както и на израелски хеликоптери да използват летището на остров Родос. Това действие може да се определи по-скоро като направено под натиска на САЩ, отколкото като приятелски жест към Израел, тъй като след края на конфликта позицията на Гърция в ООН е в подкрепа на пълното и безусловно изтегляне на Израел от окупираните територии (Folia 2009, p. 559).

Оценявайки стратегическата важност на Гърция в региона на Източното Средиземноморие, САЩ настояват за подобряване на отношенията между Гърция и Израел и през 1969 г. двете държави назначават реципрочно свои дипломатически представители, но в качеството им само на постоянни представители. През същата година САЩ разрешават на въоръжените сили на Израел да използват нейните военни бази на територията на Гърция (Folia 2009, p. 559).

След падането на хунтата през 1974 г. първото демократично избрано правителство, начело с Константинос Караманлис (Нова демокрация), продължава дотогавашната политика и декларира подкрепа за палестинската кауза. Като пробив в отношенията може да се определи подписаното през 1977 г. от министъра на отбраната на Гърция споразумение за закупуване от Израел на военно електронно оборудване, произведено от САЩ (Folia 2009, p. 560).

Непосредствено след идването си на власт през 1981 г. Гръцката социалистическата партия (*ПАСОК*), начело с Андреас Папандреу, деклари-

ра традиционната за социалистите подкрепа за борбата за независимост на палестинския народ. Външнополитическата линия на Гърция в този период се характеризира не само с критицизъм по отношение на Израел, но и на САЩ. Военната операция на Израел в Южен Ливан през 1982 г. се квалифицира от Папандреу като „престъпление срещу човечеството“ (Folia 2009, р. 560), а в свои частни разговори гръцкият лидер нарича Израел „незаконното дете на американския империализъм“ (Athanasopoulou 2003, р. 111). Въпреки това, в края на 1983 г., под натиска на останалите страни членки на Европейската икономическа общност, на която Гърция става член през 1981 г., правителството на Папандреу подписва няколко двустранни споразумения с Израел с търговска и културна насоченост (Folia 2009, р. 561).

1990 – 2009 г.

През 1990 г. на власт в Гърция идва отново консервативната Нова демокрация. Продължаващият международен натиск за установяване на пълноценни дипломатически отношения с Израел, особено след признаването на еврейската държава от Испания през 1986 г., кара новото правителство на Константинос Мицотакис да признае де юре държавата Израел⁴. Освен реципрочното разкриване на посолства в следващия период обаче липсват други съществени крачки за задълбочаване на междудържавните връзки.

Своеобразен пик в отношенията представлява подписаният през декември 1994 г. Меморандум за разбирателство между двете министерства на отбраната, който предвижда широк кръг от области за сътрудничество като: провеждане на съвместни учения; обмен на разузнавателна информация; военно-икономическо сътрудничество и реципрочни визити. Вероятно основен мотив на гръцката страна за подписването на споразумението е привличането на американското еврейско лоби в подкрепа на гръцката позиция по т.нар. Кипърски въпрос. Поради съпротивата на някои арабски държави обаче споразумението така и не се прилага.

В следващия период (1995 и 1996 г.) Израел и Турция сключват редица договорености в областта на отбраната и сигурността, които дават възможност както за оперативно взаимодействие на въоръжените им сили, така и за военно-техническо сътрудничество. За разлика от споразумението с Гърция, тези с Турция започват веднага да се прилагат, като се провеждат летателни тренировки и обучение на израелски екипажи на подводници в Турция. През 1996 г. се достига до сключването на договор с израелската IAI за модернизацията на 54 турски изстребителя F-4 Phantom

на стойност 632 млн. долара, а през 1998 г. се подписва и споразумение за модернизацията на 48 самолета F-5s (Athanassopoulou 2003, pp. 109-110).

Гърция е обезпокоена от нарастващия обем на сътрудничеството и осъвременяването на турските ВВС, което може да наруши баланса на силите над Егейско море, и се опитва да се противопостави, а тогавашният министър на националната отбраната Акис Цохадзопулос (ПА-СОК) публично предупреждава Израел за създаването на „ос с Турция“ (Athanassopoulou 2003, p. 110).

В смяната на властта в Израел и идването на власт на Йехут Барак гръцкото политическо ръководство вижда възможност за затопляне на отношенията. Цохадзопулос прави опит да „съживи“ сътрудничеството в областта на отбраната с Израел, като в рамките на своя визита в Тел Авив през октомври 1999 г. подписва споразумение за военно и технологично сътрудничество и предлага участие на израелската военна индустрия в пет годишната програма за модернизация на гръцките въоръжени сили на стойност 16 млрд. щ.д. (Athanassopoulou 2003, pp. 109-110).

Гръцкият министър на отбраната създава условия за посещението на Константинос Стефанопулос през април 2000 г., който става първият гръцки президент, осъществил официална визита в Израел. През следващите години двустранните отношения се-успокояват, без обаче да се стигне до съществено развитие.

Импулс за активизиране на връзките дава подготовката на Атина за домакинството на Олимпийските игри (2004) и свързаното с това сътрудничество за осигуряване на тяхната сигурност. Партньорството в тази област прераства във военно сътрудничество първоначално в рамките на НАТО чрез военноморското учение “Dolphin”, провеждано през 2005 и 2006 г. в рамките на формата „Средиземноморски диалог“, а през 2008 г., след среща на командирите на ВВС, и посредством двустранното военно-въздушно учение “Glorious Spartan” (Broumas 2020, p. 68).

2010 – 2019 г.

Най-съществен принос за трансформацията на гръцко-израелските отношения имат срещите между премиерите Георгиос Папандреу и Бенямин Нетаняху през юли и август 2010 г., съответно в Йерусалим и Атина. Визитите се осъществяват в контекста на влошените турско-израелски отношения, кулминирали след инцидента с кораба “Mavi Marmara”, разрастващата се икономическа криза в Гърция, подготовката на споразуме-

ние между Република Кипър и Израел за делимитация на изключителните икономически зони (ИИЗ), подписано през декември 2010 г., и навечерието на „Арабската пролет“, фокусираше вниманието на арабските държави във вътрешнополитически план. Двете страни декларират намерение за качествено нов период на двустранните връзки, а преосмислянето на стратегическото значение на партньорството им е съпроводено с рязко интензифициране на диалога, като през седемте месеца след двете срещи 11 гръцки делегации, водени от министри или заместник-министри, са посетили Тел Авив, а 4 израелски делегации осъществяват визити в Атина⁵.

Задълбочаването на отношенията води до размяна на посещения на най-високо ниво и провеждане на първото междуправителствено заседание през октомври 2013 г. в Тел Авив, в чиито рамки са подписани осем споразумения и протоколи за сътрудничество (Eliezer 2021, p. 80). Струва си да се отбележи, че през 2013 г. в Конгреса на САЩ се създава гръцко-израелският комитет (Congressional Hellenic Israel Alliance), чиято основна цел е укрепване на връзките между Гърция и САЩ (Broumas 2020, p. 71).

Двустранното военно сътрудничество (ДВС) в този период подпомага укрепването на политическите отношения и се използва като средство за демонстрация пред останалите страни в региона на нарасналата степен на партньорство. Символичен жест е замяната на провежданото в продължение на единадесет поредни години (1998 – 2009) турско-израелско военноморско учение “Reliant Mermaid” с гръцко-израелското “Noble Dina” от 2011 г. Учението се провежда съвместно с кораби на Шести американски флот и в неговите рамки се отработва тактическо и оперативно взаимодействие на ВМС и ВВС на трите държави, включително защита на израелски съоръжения за добив на природен газ в Източното Средиземноморие. За разлика от учението с Турция, което се ограничава с отработване на въпроси по издирване и спасяване, “Noble Dina” е изцяло военно ориентирано⁶.

Основа за по-нататъшното интензивно развитие на двустранните отношения във военната сфера става подписаният през септември 2011 г. в Тел Авив Принципен меморандум за отбранителни, военни, стратегически и технологични връзки и сътрудничество между двете министерства на отбраната. През 2012 г. плана за ДВС вече включва съвместни учения и тренировки на ВВС, включително с пребазиране на израелски самолети на гръцки летища, двустранни учения на ВМС и обмен на обучаеми в школите на сухопътни войски⁷.

Нарастващият обем на ДВС налага акредитирането през 2014 г. на аташе по отбраната на Израел в Атина. Дотогава акредитиран за Гърция е израелският военен аташе със седалище в Рим.

В по-нататъшното задълбочаване на военните връзки между Атина и Тел Авив ключова роля има подписаното през 2015 г. споразумение за статута на силите (към онзи момент Израел има такова единствено със САЩ), което урежда правата и задълженията на въоръжените сили на едната страна по време на пребиваването им на територията на другата. То отваря врати за участие на Израел в учения на НАТО, провеждани на територията на Гърция. Така от 2015 г. израелски изстребител се включват в ежегодно организираното от Гърция учение “Iniohos”, а гръцките ВВС участват в международното учение “Blue Flag” в Израел (Broumas 2020, p. 71).

Двустранната правна рамка в областта на сигурността и отбраната се допълва през 2017 г. със споразумение за взаимна защита на класифицираната информация.

През този период се поставя началото и на формата за тристранно сътрудничество между Гърция, Израел и Република Кипър. Визитата на премиера Алексис Ципрас в Израел през 2015 г. подготвя включването на Република Кипър в интензивното гръцко-израелско сътрудничество и довежда до първата тристранна среща на върха, проведена през януари 2016 г. в Никозия. Положителните резултати от този политически формат водят до създаването на такъв и в сферата на отбраната, а като негово начало се смята проведената през 2017 г. в Атина първа среща на министрите на отбраната на трите страни.

2019 – 2023 г.

След години на коалиции и трудни политически компромиси през 2019 г. на власт в Гърция идва еднопартийно правителство на Нова демокрация, начело с Кириакос Мицотакис. Традиционно прозападно настроената консервативна партия укрепва партньорските отношения със САЩ, един от ключовите фактори за което е запазване на добрите отношения с Израел. Не без значение е и фактът, че Гърция признава де юре Израел, когато начело на гръцкото правителство е бащата на настоящия премиер. Политическият диалог става все по-интензивен и се осъществява както чрез размяна на официални визити на членове на кабинетите, така и в рамките на междуправителствени конференции. Като символ на трансформацията на гръцката външна политика по отношение на Израел може да се определи визитата на Мицотакис в Тел Авив на 23 октомври 2023 г., само две седмици след нападението на Хамас над Израел. Гръцкият министър-председател беше сред първите европейски лидери, посетили еврейската държава,

за да засвидетелстват подкрепата си и да признаят правото на самоотбрана на Израел. Въпреки че изрази своите надежди за минимални цивилни жертви по време на израелската военна операция, гръцкият премиер не се среща с палестинския лидер Махмут Абас, както например направи френският президент по време на посещението си ден по-късно.

Все по-задълбочаващото се политическо партньорство доведе и до практически икономически резултати. През този период бяха сключени договорите за изграждане на газопровода EastMed, който следва да свърже находищата на природен газ в Източното Средиземноморие с Гърция и Италия (2020), и на Евро-азиатския електрически интерконектор, който ще свърже с подводен проводник Израел, Кипър и Гърция (2021). Двустранният търговски стокообмен през 2022 г. (1,4 млрд. евро) почти удвоява своя обем в сравнение с 2019 г. (746 млн. евро), а туристическият обмен бързо се връща на високите нива от преди COVID кризата⁸.

В областта на отбраната връзките следват неотклонно нарастващата динамика на политическите и икономическите отношения. Всяка година се провеждат посещения на висшето политическо и военно ръководство на двете страни. Подписваните програми за ДВС увеличават своя обем и съдържание, като тази за 2023 г. включва 58 активности, от които 40 съвместни учения и тренировки, шабни разговори и обмен на експерти и обучаеми⁹. Паралелно с двустранните програми за сътрудничество от 2020 г. се подписват и тристранни такива с Република Кипър.

Най-съществен напредък обаче е отбелязан във военно-техническото сътрудничество, където в периода 2020 – 2023 г. гръцкото правителство сключи договори с предприятия от отбранителната промишленост на Израел на обща стойност над 2 млрд. евро¹⁰, с което Израел се нарежда на трето място след САЩ и Франция като доставчик на отбранителна продукция за Гърция през последните години.

В заключение може да се направи изводът, че от гледна точка на Атина сред основните фактори, които оказват влияние върху развитието на гръцко-израелските отношения, са значението на арабските страни за изпълнението на външнополитическите цели на Гърция, необходимостта от подкрепата на САЩ в борбата за регионално лидерство и степента на влияние на стратегическите отношения с Израел върху военната, енергийната и икономическата сигурност на Гърция.

Трансформацията във външнополитическия курс на Атина спрямо Тел Авив представлява ярък пример за адаптация към промените в геополитическата среда и създаване на стратегическо партньорство вследствие

на осъзнати общи интереси, съюзници и опоненти. Непрекъснатото нарастване на интензитета на двустранните отношения подпомага изпълнението на няколко от основните външнополитически цели на Гърция, сред които са енергийната ѝ независимост, увеличаването на международната подкрепа за отстояване на някои от националните ѝ интереси и поддържането на благоприятна за страната регионална среда на сигурност.

Военното сътрудничество между двете държави изиграва съществена роля в политическите усилия за тази трансформация. В началния етап то ефективно се използва като ледоразбивач в отношенията, а впоследствие като възможност за тяхното активизиране и създаване на подходящи условия за укрепване на политическите, търговско-икономическите и социалните връзки. Нарастващият с времето обем и интензитет на военното сътрудничество цели по-скоро демонстрация на политическа воля за регионално стратегическо партньорство и решимост за отстояване на общи интереси, отколкото увеличаване степента на оперативна съвместимост на въоръжените им сили с цел участие в съвместни военни операции.

Проследяването на развитието на политическите и военните отношения между Гърция и Израел ясно показва ролята и мястото на военното сътрудничество в подкрепа на постигането на целите на външната политика. Примерът е илюстрация за синергично взаимодействие между отделните видове международно сътрудничество за отстояване на националните интереси към каквото трябва да се стреми всяка държава.

БЕЛЕЖКИ

1. CJCS [CHAIRMAN OF THE JOINT CHIEFS OF STAFF], 2017. Joint Publication 3-20 Security Cooperation. ISBN 978-1548218874.
2. MOD UK [UNITED KINGDOM MINISTRY OF DEFENCE], 2017. UK International Defence Engagement. London: Ministry of Defence.
3. На 29 ноември 1947 г. Гърция гласува „против“ приемането на Резолюция 181 (II) на ОС на ООН относно разделянето на Палестина. Обединеното Кралство гласува „въздържал се“. Останалите европейски държави подкрепят резолюцията.
4. Ратифицирано на 21 май 1990 г.
5. EMBASSY OF ISRAEL IN GREECE. Relations Greece-Israel. Available on: <https://embassies.gov.il/athens/Relations/Pages/Relations.aspx> [last viewed 07.02.2024].
6. THE TIMES OF ISRAEL. Israel, US and Greece begin annual naval exercise. Available on: <https://www.timesofisrael.com/israel-us-and-greece-begin-annual-naval-exercise> [last viewed 07.02.2024].
7. TA NEA. “Σούπερ” στρατιωτική συνεργασία Ελλάδας- Ισραήλ για το 2012. Available on: <https://www.tanea.gr/2011/12/22/greece/soyper-stratiwtiki-synergasia-elladas-israil-gia-to-2012/> [last viewed 7 February 2024].

8. EMBASSY OF GREECE IN ISRAEL. Economical profile of Israel 2022. Available on: <https://www.agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/84318> [last viewed 07.02.2024].

9. EKATHIMERINI. Greece, Israel sign 2023 defense cooperation program. Available on: <https://www.ekathimerini.com/news/1206771/greece-israel-sign-2023-defense-cooperation-program> [last viewed 07.02.2024].

10. За лизинг на БЛА Heron MkII през 2020 г., за изграждане и модернизация на Център за летателна подготовка през 2021 г., за доставка на ПТРК SPIKE NLOS и SPIKE ER2 през 2023 г. и др.

REFERENCES

ATHANASSOPOULOU, E., 2003. Responding to a Challenge: Greece's New Policy Towards Israel. *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 3, no 1, pp. 108-125. DOI: 10.1080/713999339.

BROUMAS, V., 2020. Stratigikes Scheseis Elladas kai Tourkias me to Israil. *Aeroporiki Epiteorisi*, no 118, pp. 66-85. ISSN: 1105-5960. [in Greek]

ELIEZER, V., 2021. *30 Chronia Diplomatikon Scheson Elladas – Israil. Chronologio 1990 – 2020*. Athens: Kentriko Israilitiko Symvoulío Ellados. ISBN 978-960-99200-3-2 [in Greek].

FOLIA, D., 2009. *Israel's defense doctrine and it's geopolitical repercussions in the southeastern Mediterranean*. PhD thesis. Ionian University, Department of Foreign Languages, Translation and Interpreting. DOI: 10.12681/eadd/27058. [in Greek]

YASUHIRO, M., 2006. An Essay on China's Military Diplomacy: Examination of Intentions and Foreign Strategy. *National Institute for Defense Studies Security Reports*, vol. 7, pp. 1-40. ISBN 978-4-939034-80-0.

MILITARY COOPERATION IN FAVOUR OF ACHIEVING THE OBJECTIVES OF THE FOREIGN POLICY. CASE STUDY GREECE – ISRAEL

Abstract: The article examines the development of political and military relations between the Republic of Greece and Israel, as an example of effective use of military cooperation in favor of achieving foreign policy goals.

Keywords: Greece; Israel; Eastern Mediterranean; international relations; military cooperation

Colonel Dr. Petar Petrov

ORCID iD: 0009-0004-3145-7318

Ministry of Defence of the Republic of Bulgaria

Sofia, Bulgaria

E-mail: p.d.petrov@rncd.bg